

Šolle, Miloš

Rotunda sv. Petra na Budči podle nových objevů

Archaeologia historica. 1982, vol. 7, iss. [1], pp. 443-452

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139423>

Access Date: 16. 12. 2024

Version: 20240908

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Rotunda sv. Petra na Budči podle nových objevů

MILOŠ ŠOLLE

Od roku 1972 probíhá soustavný archeologický výzkum na Budči, vedený ve spolupráci autora a Dr. Zd. Váni z Archeologického ústavu v Praze. Jedním ze stěžejních úkolů tohoto výzkumu bylo i řešení problematiky dosud stojícího kostela sv. Petra v centru hradiště, týkající se chronologické klasifikace stavby, stejně jako jejího stavebního vývoje ve středověku.

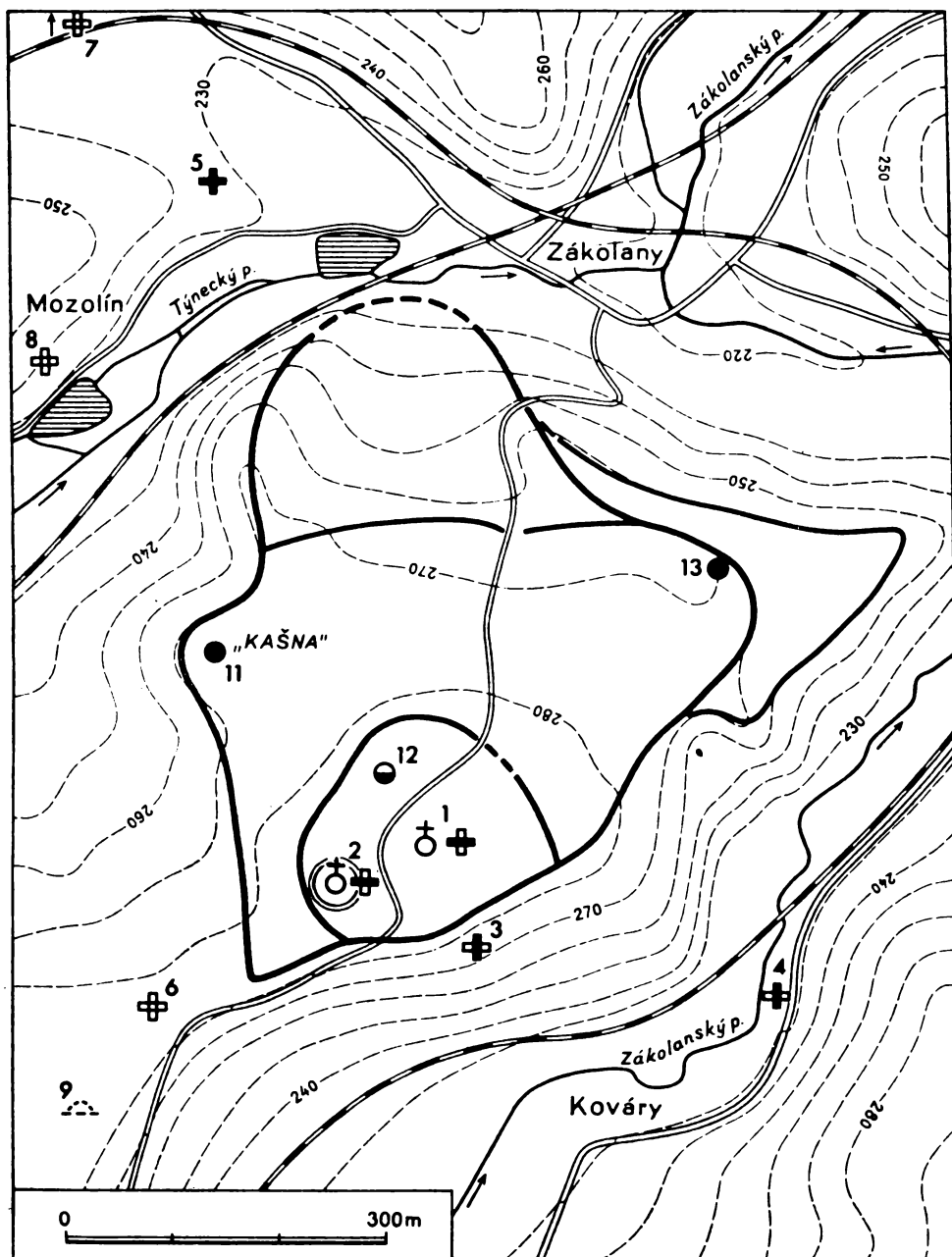
Budeč, ležící 20 km severozápadně od Prahy, náleží k triadě hlavních přemyslovských center, jež byla základem rodícího se českého státu v 9. a 10. století. Tyčí se nad soutokem Zákolanského a Týnického potoka do výšky 280 m, založena na ostrožně, která na samém konci se rozšiřuje do plochy větší než 20 ha, s pozvolným spádem do Zákolan, a strmějším do Kovár. Jména vesnic v okolí připomínají služební řemeslné osady raného středověku, založené v okolí Budeče. Na rozdíl od jiných hradišť nebylo podmínek pro rozvinutí města ve 13. století, čímž se stalo, že se zachoval původní ráz sídlištní středověké aglomerace, jak se projevuje i rozložením slovanských a raně středověkých osad a pohřebišť (obr. 1).

Dominantou hradiska je rotunda sv. Petra o níž se zmiňují svatováclavské legendy jak obě staroslověnské (J. Vajs 1929, 15, 21, Rogov 1976, 69), tak latinské, zdůrazňující pobyt kněze Václava u kněze Ucena. Legendy latinské nás zpravují i o založení rotundy knížetem Spytihněvem, který vládl mezi r. 895—905. (Crescente fide, FRB I., 148; Kristián; Pekař 1906, 96, Ludvíkovský 1978, 28—29).

Základním ziskem novodobého výzkumu na Budči je konečné rozřešení stáří dodnes stojící rotundy sv. Petra archeologickými metodami, když předchozí umělecko-historické srovnávací analýzy řady významných vědců nedospěly k jednoznačnému závěru. Naopak kritické studie předválečné (Guth 1934, 758n; Cibulka 1934, 303n a další) měly za prokázané, že stojící kostel je dílem 11.—12. století, zatímco původní kostel Spytihněvův, o němž víme z legend, byl podle nich pouhým misionářským dřevěným kostelíkem, který se nezachoval (obr. 5).

Archeologické bádání dalo za pravdu Herainovi 1905, 66n; Lehnerovi 1906, 76—78 a Birnbaumovi 1927, 167n, kteří dospěli k přesvědčení, že jde o památku 10. století, nicméně i jim chyběl přesvědčivý důkaz.

Postupné osídlování a opevňování hradiska z původně menšího jádra, opevněného vnitřním valem k velkému rozvinutému hradisku s několikrátě odstupňovanou diferencovanou plochou o rozloze více než 20 ha bylo potvrzeno novodobým výzkumem vnitřního valu. Pod mladší hradbou o dvou stavebních fázích v rámci 10. století s čelní a zadní kamennou plentou ze smíšeného kamene s převahou opuky a s roštovou konstrukcí (š. více než 10 m) byla objevena starší hradba rovněž s čelní i zadní kamennou plentou, avšak

Obr. 1. Budeč, okr. Kladno, hradiště s kostely a pohřebištěl. 1: P. Maria, 2: sv. Petr, 3, 4: pohřebiště nad Kováry, 5: pohřebiště zákolanské, 6: pohřebiště na Týnci, 7: Katovka, 8: Mozolín.

z velkých slepencových nebo břidlicových balvanů. Konstrukce sestávala z komor přes 1 metr širokých. O stáří starší hradby z přechodu 8.—9. století svědčí sporadicky nalézané keramické zlomky, které svým charakterem se shodují s nálezy ze sídliště z vnitřního areálu, i za hradbami (Váňa 1972, 382).

V první polovině 10. století dochází k největšímu rozkvětu a rozsahu hradíště rozšířením hradní plochy o vnější areál vybudováním vnějšího valu, zkoumaného autorem v r. 1941. Jeho způsob opevnění se shoduje se starší fází opevnění 10. století u valu vnitřního (Šolle 1946, 1947).

Situace u rotundy v mladší fázi hradiska v druhé polovině 10. století získala na důležitosti tím, že zadní plenta plně respektovala obvod již stojící rotundy a zároveň se zakřivovala směrem k sloupové bráně, která u rotundy na západní straně byla objevena.

Nejmłodším prvkem opevnění rotundy se ukázal být prstencový příkop zahloubený ve vzdálenosti 16 m kolem rotundy, zapuštěný do starší již destruované fortifikace vnitřního valu. Podle obsahu byl tento příkop otevřen ještě ve 13. století, kdy končila i podle historických zpráv éra Budče jako opevněného centra v majetku českých královen, a Budeč byla předána r. 1262 církevní správě vyšehradské kapituly (Emler, Reg II 146—7).

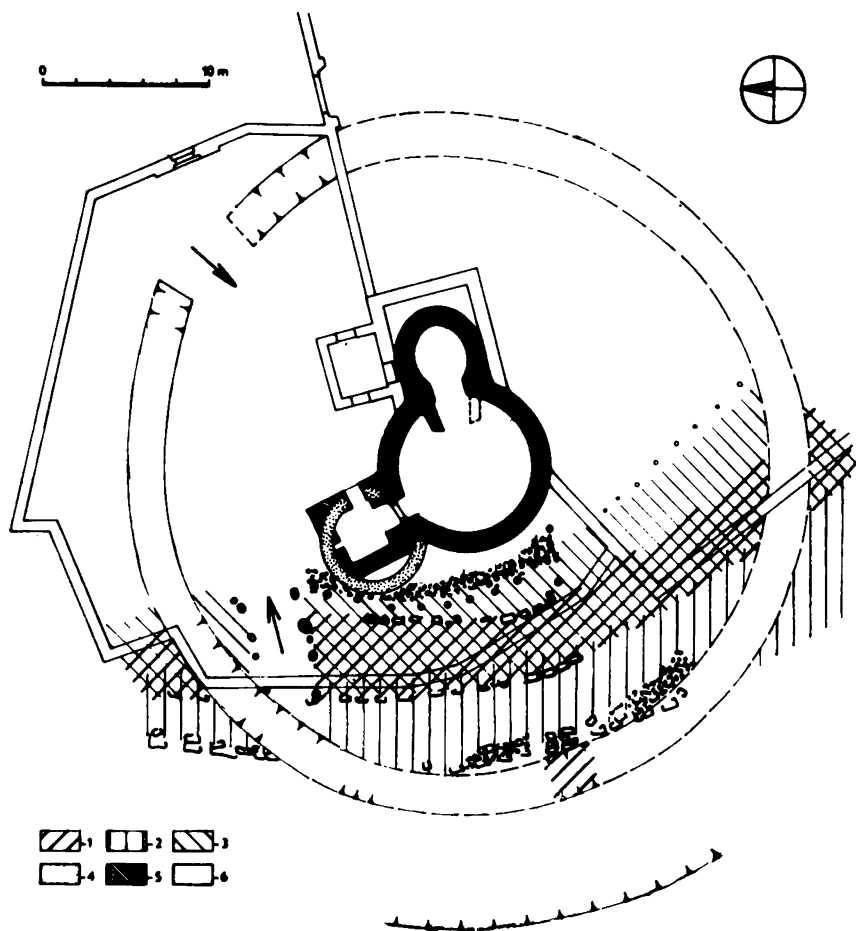
Výzkum v letech 1975—1978 byl zaměřen zvláště na řešení vztahu vnitřního valu k rotundě sv. Petra, aby mohl být podán archeologický důkaz pro datování kostela, o němž se právě vedl dlouhodobý spor na bázi umělecko-historické.

Na podkladě stratigrafických pozorování se novým výzkumem podařilo podati archeologický důkaz relativního stáří rotundy sv. Petra. Důležitým byl přitom objev hradního hřbitůvku, jehož kostrové hroby radiálně směřovaly k rotundě samé a nepochybně existenci rotundy již předpokládaly. Šlo zároveň podle obsahu o kostelní hřbitov, který někdy v 2. polovině 10. století padl za oběť potřebě postavit právě zmíněné nejmladší centrální vnitřní opevnění (obr. 2).

Inventář těchto hrobů místy v superpozici vymezil stáří hřbitova. Šlo zejména o zclacený rovnoramenný křížek s maskami v rozích, představujícími patrně obličej Kristův (Šolle 1980), svým pojetím totožný s nálezem v prostoru u mikulčického kostela č. 5, řazeným ještě do předvelkomoravského horizontu (Poullík 1975, 95m). Budečský exemplář však nese zřejmé stopy dodatečné úpravy odlomením 2 ramének a opatřením závěsného drátku, takže k uložení do hrobu došlo značně později než je výrobek mikulčický. Tento horizont dokumentují i další nálezy. Na hřbitůvku se pochovávalo až do doby, kdy došel obliby starší typ stříbrné esovité záušnice z počátku 2. poloviny 10. století a dříve než vrstva s nálezy keramiky s kalichovitým okrajem ze sesuté mladší hradby v nadloží.

Dříve než se pochovávalo na hradním hřbitově u rotundy, začalo se s pohřbíváním podle pohanských zvyklostí za hradbami u bývalého zakolanského cukrovaru, což bylo novodobým výzkumem v r. 1973—4 plně potvrzeno objevením pohřebiště a jeho poměrně bohatého obsahu i s pravými milodary např. vědry (Šolle 1981). Šperk zde nalezený dosvědčuje, že se za hradbami pochovávalo ještě v době existence hradního kostelního hřbitova, podobně jako tomu bylo u Pražského hradu (Smetánka 1974) nebo na Žalově u Levého Hradce (Borkovský 1956, 354) (obr. 1: 5).

Již vlastními stratigrafickými metodami, výzkumem staroslovanského hřbitůvku u rotundy ve vztahu k opevnění vnitřního valu a nutně ke starší stavbě kostela, se dostáváme k závěru o datování rotundy do doby předrománské, na konec 2. poloviny 9. století, nebo nanejvýše do počátku 10. století. Tento

Obr. 2. Budeč, okr. Kladno, půdorys kostela sv. Petra za vnitřním valem a nejmladší příkop. 1: Vnitřní hradba, nejstarší fáze 8./9. stol., 2: Vnitřní hradba z 1. pol. 10. stol., současná s rotundou, 3: nejstarší fáze hradby se zadní kamennou plentou, konstrukcí kůlu a bránou, 4: Hrobní kaple, přistavená v 11. stol., 5: románská věž z konce 12. stol., 6: Prstencový příkop hradební, zahloubený do sutin starších fází fortifikace ve 12. stol., 7: presbytář a sakristie ze 17. stol. Kostry naznačují polohu kostelního hřbitova z 9./10. stol.

závěr byl potvrzen sejmutím zevní omítky, pod níž se objevilo lomové zdivo spojené maltou, sahající až ke krovu kostela. Zdivo je markantně odlišné od románského zdiva později přistavené věže s podvojnými románskými okénky s náběžníky s krychlovou hlavicí a patkou ve tvaru válce z 12. století, o jejímž datování nebylo nikdy sporu (obr. 6). Výzkumem uvnitř presbytáře ze 17. století se v r. 1978 přišlo na základové a zčásti též stěnové zdivo původní předrománské apsidy, která nese archaický ráz podkovovitých závěrů a na původní maltovou podlahovou krytinu. Původní triumfální oblouk byl poměrně úzký, zatímco dnešní, goticky lomený, je zřetelně upraven a navazuje na průběh zdiva k chrámové lodi spárou (obr. 3).

Úkolem výzkumu v r. 1979 a 1980 bylo odkrytí prostor chrámové lodi a věže. Výzkumem se přišlo na několik závažných skutečností. Obvodové zdivo mírně oválné chrámové lodi o světlosti 7,98 × 8,64 m organicky navazuje na odkrytou slabě podkovovitou apsidu, zachovanou jen v základech nezvykle

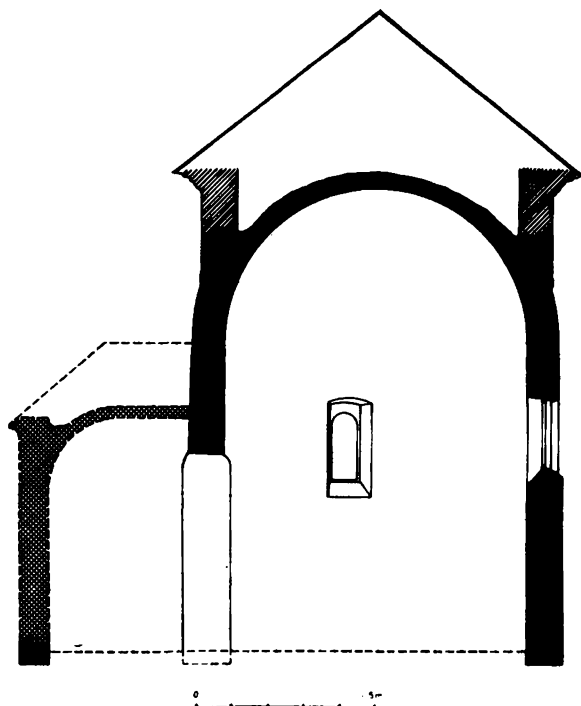
širokým triumfálním obloukem, který zatím nemá analogií. Rozměry apsidy: š. 350 cm.

Stěnové zdivo dobře stratigraficky určené do předrománského období o š. 100 cm se nepatrně směrem vzhůru homolovitě zužuje. Charakter zdiva je dodržen až ke klenbě, která sama po stavebně-historickém průzkumu (D. Líbala a J. Muka, SURPMO) je považována za původní a homogenní. Dodatečně byla prolomena okna v době gotické a barokní stejně jako goticky rozevřen triumfální oblouk a v 17. stol. postavena nová obdélníková presbytář.

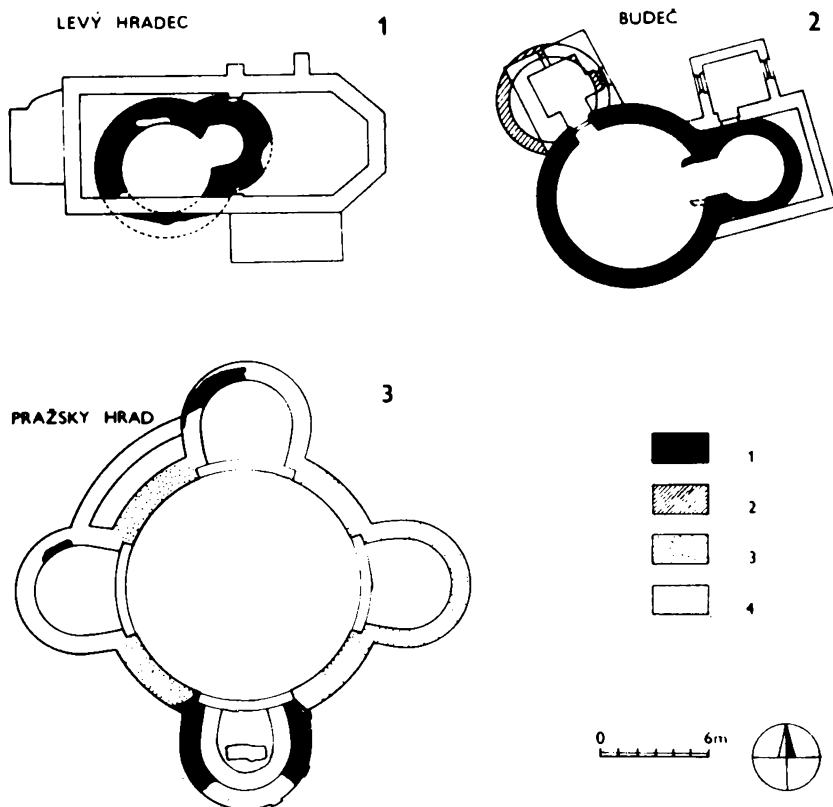
Původní maltová podlaha, zjištěná v presbytáři, kde se zachovala téměř v neporušeném stavu, byla v době románské nahrazena čtvercovými kamennými dlaždicemi z opuky. Teprve na počátku novověku byla tato dlaždicová podlaha vyložena velkými břidlicovými deskami.

Důležitým objevem byla základová kamenná příložka 180 × 35 cm dlouhá, radiálně situovaná k stěně při triumfálním oblouku, kterou musíme předpokládat podle stop druhotného poškození i na protější straně oblouku. Oba základy svědčí o prodloužení předoltářního prostoru směrem do chrámové lodi, což lze vysvětlit důvody liturgickými (např. zděnými ambony). Základ zborceného pilíře při severní stěně, hlouběji zapuštěný, svědčí o členitosti stěn chrámové lodi. Pohřby uvnitř kostela zčásti ještě v kamenném obložení, pocházejí z 10. století (zlacený gombík s geometrickou ornamentikou) nebo z doby románské přestavby. Převažovaly však pohřby v dubových rakvích ze století 17. až 18. Vynikající byl pohřeb kněze před kněžištěm s kalichem, bohoslužebnou knihou, růžencem a škapulířem z první poloviny 17. století.

K poznání stavební historie kostela přispěl objev severní kruhové kaple, přistavěné na místech částečně již zborcené mladší hradby 10. století a před-

Obr. 3. Budeč, okr. Kladno, řez stouplí rotundou z 9./10. stol. doplněnou o objevenou východní apsidu (mřížka) a krov z 19. stol. (šikmá šrafa). Plná šrafa značí původní zachované zdivo

Obr. 4. Srovnání budečské rotundy (2) s Bořivojovskou levohradeckou rotundou sv. Klimenta (9. stol.) a svatováclavskou centrálou na Pražském hradě (10. stol.). Šrafy — 1: zachované původní zdivo, 2: přístavěná hrobní kaple u budečské rotundy z 11. stol., 3: rekonstrukce svatováclavské centrály v půdorysu, o jejímž tvaru není pochyb, 4: pozdější stavební úpravy srovnávaných kostelů v gotice (1): v románské době, v baroku, (2): v partích, na něž není shodný názor odborníků (3).

tím, než v těchto místech byla postavena románská věž na sklonku století 12. O hrobní funkci svědčí nález hrobů v podloží.

Budečská rotunda, o vnitřním průměru lodi 798×864 cm, vzácně dodnes zachovaná, projevuje charakterem 100 cm širokého zdiva, i podkovovitou apsidou o vnitřním průměru 350 cm jak dispozicí, tak i velikostí některé shodné rysy s objevenými rotundami velkomoravskými jak v Mikulčicích (Pouлік 1963, 91—100; Pošmourný 1971), tak ve Starém Městě (Hrubý 1965, 176—9), což lze podepřít i známými historickými styky Čech a Moravy zejména od dob Bořivojovských. Nicméně budečská rotunda má své specifické rysy: oválnou homolovitou loď, nasazení apsidy nevelkým triumfálním obloukem, avšak širokými, hmotnými, zděnými stěnami, zesílenými navíc oblými přístavky, prodloužený předoltární prostor, členěný patrně ambony. To vše vychází jak z potřeb statických, tak z potřeb funkčních, liturgických, vhodných pro hradskou společnost, která nedávno přijala křest a vyžadovala jiný přístup k oltárnímu prostoru. Zároveň nutno uvážit styky s karolínským prostředím a s řezenskou diecézí, které nabyly na intenzitě po r. 895 v přemyslovských Čechách. Bylo možné čerpat i z tvarosloví karolinské architektury, jak se projevila ve Fuldě

Obr. 5. Budeč, okr. Kladno, rotunda sv. Petra za vnitřním valem.

Obr. 6. Budeč, okr. Kladno, rotunda, zdivo lomové lodi, zdivo kvádkové (věž z 12. stol.).

(sv. Michal), na Marienbergu u Würzburgu, nebo bavorském Altöttingu (Cibulka 1934, 446—479).

Srovnáme-li budečskou rotundu s rotundou sv. Klimenta na Levém Hradci, kterou můžeme považovati za torso Bořivojovy stavby, prostorově nevelké, stavěné moravskou technikou zdění (lomové zdivo) (Borkovský 1956) a s centrálnou svatováclavskou Pražského hradu, prostornou, stavěnou po římském způsobu. I když odezíráme od ochozové koncepce, ne plně doložené, vidíme, že budečská rotunda tvoří mezičlánek vývoje rané české architektury jak v prostornosti stavby, tak v technice zdění (lomové zdivo). Tak pražská rotunda získala novým výzkumem na Budči svůj stavební prototyp, byť v novém pojetí. V dalším toku vývoje české rotundy tento počáteční rozmach rané české architektury, reprezentovaný na Budči a v Praze, již nepředčily. Význam budečského objevu spočívá tedy v tom, že nám umožňuje studium východiska architektury 9.—10. století v Čechách na zachovalé, originální církevní památce (obr. 4).

Literatura

- Birnbaum, V. 1927: K otázce našich rotund, PA XXXV, 167—185.
- Borkovský, I. 1956: Přemyslovská hradiště jako pramen historického poznání, PA XLVII, 348—356.
- Cibulka, J. 1934: Václavova rotunda svatého Víta, Svatováclavský sborník I, 230—685.
- Davídek, V. 1971: Co bylo před Prahou, Praha.
- Guth, K. 1934: Praha, Budeč a Boleslav, Svatováclavský sborník I, 689—818.
- Herain, J. 1905: Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, Budeč a okolí, Zákolany 1905.
- Lehner, F. J. 1903: Dějiny umění národa českého, I. Architektura, Praha.
- Ludvíkovský, J. 1978: Legenda Christiani, Praha.
- Pekař, J. 1906: Die Wenzels und Ludmilalegenden und die Echtheit Christians, 1906, Praha.
- Pošmourný, J. 1971: Svatováclavská rotunda na Pražském hradě ve světle rotund velkomoravských, PA LXII, 457—487.
- Rogov, M. L.; Bláhová, E.; Konzal, V. 1976: Staroslověnské legendy českého původu, Praha.
- Poufík, J. 1963: Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích, Praha.
- 1975: Mikulčice, sídlo a pevnost knížat velkomoravských, Praha.
- Řezanina, D. 1968: Z dějin křesťanského oltáře, Kralupy n/Vlt.
- Smetánka, Zd.; Hrdlička, L.; Blajerová, M. 1974: Výzkum slovanského pohřebiště za jízdnou Pražského hradu, AR XXVI, 386—405.
- Solle, M. 1946: Budeč, kmenové hradisko Čechů, OP XIII, 9—12.
- 1947: Nové poznatky o slovanské hradištní technice, ZPP VII, 6—13.
- 1980: Objev mikulčicko-blatnického křížku na Budči a jeho význam, AR XXXII, 265—273, 358—359.
- 1982: Budeč a pohřebiště v Zákolanech, PA LXXII.
- Vajs, J.; Serebrjanskij, N. J.; Vašica, J. 1929: Sborník staroslověnských literárních památek o sv. Václavu a sv. Ludmile.
- Váňa, Zd. 1978: Obnovený výzkum Budče v roce 1972, AR XXX, 373—385.

Zusammenfassung

Die hl. Peter Rotunde in Budeč

In Budeč (Bez. Kladlo) verlaufen seit dem Jahr 1972 systematische archäologische Untersuchungen. Außer den Befestigungen und Siedlungsflächen auf der Akropolis des Burgwalls widmete man den Sakralbauten Aufmerksamkeit, und zwar

sowohl der Langkirche der Jgf. Maria aus dem hohen 10. Jahrhundert, als auch der Rotunde des hl. Peter und Paul, die nach den Wenzelslegenden von Fürst Spytihněv gegründet wurde und heute noch steht. Eine der Hauptaufgaben war es, mit Hilfe archäologischer Methoden das Alter und die Baugeschichte der Rotunde zu klären und damit eine noch ungelöste kunsthistorische Streitfrage zu entscheiden. Während die ältere Schule der Kunsthistoriker (F. J. Lehner, J. Herain und V. Birnbaum) zu Gunsten der Ursprünglichkeit dieses Objektes argumentierte, setzte die jüngere Vorkriegsgeneration der Forscher (K. Guth, J. Cibulka) voraus, daß das ursprüngliche Gotteshaus Spytihněv, ein hölzernes Missionskirchlein, im 11.—12. Jahrhundert durch eine romanische Rotunde mit Turm ersetzt wurde (Abb. 1, 5).

Die jüngsten archäologischen Forschungen gestatteten es, den Bau der Rotunde, vor allem nach stratigraphischen Erhebungen, in die Wende des 9. und 10. Jahrhunderts zu datieren: Die Sondage knapp westlich von der Rotunde, die sich mit der Zeit in eine ziemlich umfangreiche Flächen- und Tiefenfreilegung verwandelte, bewies einwandfrei die Reihenfolge der Fortifikations- und Bauschichten, und der Grabobjekte. Es wurde nachgewiesen, daß die älteste Schanze des Innenwalls, die einschließlich der Vorder- und Hinterwandblende 4 m breit war, aus der Wende des 8. und 9. Jahrhunderts stammt. Die jüngere aus Tonschiefersteinen gefügte Schanze wurde im Laufe des 10. Jahrhunderts in zwei Phasen errichtet und in der jüngeren Burgwallzeit, irgendwann im 12. Jahrhundert, durch einen ringförmigen Graben ersetzt, der den Rotundenraum, in einer Breite von 16 m vom Rotundenmantel, schützte. Der Graben überlebte in das 13. Jahrhundert, als Budeč aufhörte ein befestigtes weltliches Zentrum zu sein (Abb. 2).

Am wichtigsten für die Datierung des Rotundenbaus war die stratigraphische Beziehung der hinteren Schanzenblende der jüngeren Befestigungsphase aus der zweiten Hälfte des 10. Jahrhunderts zum Kirchenfriedhof um die Rotunde, der die Schanzen überdeckte. Das Grabinventar enthielt ausschließlich großmährischen Schmuck (und ein kleines vorgroßmährisches vergoldetes Kreuz), der erzeugungsmäßig mit dem Fund aus Mikulčice vom Beginn des 9. Jahrhunderts vollkommen identisch war. Die Lebensdauer des Friedhofs wird vom Vorkommen früher S-förmiger Ohrgehänge begrenzt.

Die Altertümlichkeit der Kirche, und damit auch der frühe, vorromanische Charakter der Rotunde, wird auch vom Bruchsteinmauerwerk bezeugt, das in der vollen Mauerhöhe der Kirche festgestellt wurde (Abb. 6). Die Forschungen im Innern der Rotunde stießen überdies auf Fundamente der ursprünglichen hufeisenförmigen Apsis unter dem barocken Presbyterium (Breite 350 cm) und auf den Mörtelfußboden im Innern dieser Apsis. Die Homogenität der Apsisfundamente und des Kirchenschiffes (798 × 864 cm) wurde ebenso überzeugend nachwiesen, wie der laufende Übergang der Kirchenschiffwände in die Wölbung. Die 180 cm langen, an den ursprünglichen Triumphbogen angebauten Fundamentstreben bezeugen eine Gliederung des Kirchenschiffes durch Verlängerung des Voraltraums, die wahrscheinlich liturgisch begründet war (Abb. 3).

Während der Romanik wurde im 11. Jahrhundert eine kreisförmige Apsis an der Nordseite angebaut, die jedoch bereits im 12. Jahrhundert dem heutigen Turm weichen mußte. Der ursprüngliche Mörtelfußboden wurde damals durch Tonschieferpflaster ersetzt. Der barocke Umbau beschränkte sich auf das Presbyterium und die Sakristei, die die einstige Apsis ersetzten.

Die Bedeutung dieser Untersuchungen beruht 1. in der Rehabilitierung des Alters des vorromanischen Baudenkmals, das an Wohlerhaltenheit seinesgleichen sucht, 2. im Anschluß an die Erfahrungen der großmährischen Architektur (Charakter des Mauerwerks Staré Město, Mikulčice) und 3. in der Originalität der frühen tschechischen Architektur (ovales Kirchenschiff, breit gewölbter, schmaler Triumphbogen, Gliederung des Eintritts in das Presbyterium), die man mit den politischen und kulturellen Beziehungen ergänzen kann, welche das Přemyslidische Böhmen zwischen Mähren und den karolingischen Zentren vermittelte. Schließlich war die Rotunde von Budeč ein wichtiges Entwicklungsglied zu der Bautätigkeit des Fürsten Václav, die mit dem St.-Veitsdom im 10. Jahrhundert gipfelte (Abb. 4).

Abbildungen

1. Budeč, Bez. Kladno, Burgwall mit Kirchen und Gräberfeld. 1 — Jgf. Maria, 2 — St. Peter, 3, 4 — Gräberfeld „nad Kováry“, 5 — Gräberfeld von Zákolany, 6 — Gräberfeld „na Týnci“, 7 — Katovka, 8 — „Mozolín“.
2. Budeč, Bez. Kladno, Grundriss der St.-Peter-Kirche hinter dem Innenwall und der jüngste Graben. 1 — Innenschanze, älteste Phase 8/9. Jahrhundert, 2 — Innenwall aus der ersten Hälfte des 10. Jahrhunderts, Zeit der Rotunde, 3 — älteste Phase der Schanzen mit steinerner Rückwand, Pfahlkonstruktion und Tor, 4 — Grabkapelle, Anbau aus dem 11. Jahrhundert, 5 — romanischer Turm aus dem Ende des 12. Jahrhunderts, 6 — ringförmiger Burggraben, ausgehoben in den Trümmern der älteren Fortifikationsphasen im 12. Jahrhundert, 7 — Presbyterium und Sakristei aus dem 17. Jahrhundert. Die Gerippe deuten die Lage des Kirchenfriedhofs aus dem 9/10. Jahrhundert an.
3. Budeč, Bez. Kladno, Schnitt durch die noch stehende Rotunde aus dem 9/10. Jahrhundert, ergänzt um die entdeckte Ostapsis (Raster) und den Dachstuhl aus dem 19. Jahrhundert (schräge Schraffen). Die volle Schraffierung bedeutet das ursprüngliche erhaltene Mauerwerk der Rotunde.
4. Vergleich der Rotunde von Budeč (2) mit Bořivojs St.-Klemens-Rotunde (9. Jh.) und der St.-Wenzelszentrale auf der Prager Burg (10. Jh.). Schraffen — 1: erhaltenes ursprüngliches Mauerwerk (1×), 2: an die Rotunde von Budeč gebaute Grabkapelle aus dem 11. Jh., 3: Rekonstruktion der St.-Wenzelszentrale im Grundriß, 4: spätere Baueingriffe in die verglichenen Kirchen während der Gotik 1: der Romanik, 2: im Barock, 3: an Partien, über die sich die Fachleute nicht einig sind.
5. Budeč, Bez. Kladno, St.-Peter-Rotunde hinter dem Innenwall.
6. Budeč, Bez. Kladno, Rotunde, Bruchsteinmauerwerk des Schiffes, Quadersteinmauerwerk (Turm aus dem 12. Jh.), Segment der Nordkapelle aus dem 11. Jh.